

heol. Cand. aan de Vri-
en benoeming als hui-
rk te Djokjakarta (Jav-
eer Streefkerk nam de
ntrekken.

IEERDE KERK.

m.

ort.

MEENTEN.

dam-Zuid.

ORMDE KERK.

Exoërmond.
le.
them.

Doorwerth en Heelsum

as.
in te Fijnhaart.

arlem.
gen.

Zegveld.

3: 12.
Joh. 15: 11.

67 jaar.

an hen, die
ogelaten tot
maai

er à f 0.90 1/2 per ex.

t ter uitreiking aan
belijdenis te doen,
ereiden kunnen.

bi de uitgevers

TRE - GOES

Onderwijs

DENHIL

Dr. K. DIJK.

ncipieel, goed en goed

De Rotterdammer

materiaal bevat. Wat

Onze Vasturen

e van de nieuwe prop

eloof, dat deze broch

lgaaende kinderen ha

le School met den Bijb

uitgevoerd.

Unie „Een School m

LE COINTRE

PE EN
EKEN

elijk gezin met belang
n ontvangen?

aanvraagformulier inge-
Edece te Hoorn, e
sectus van de

TIE

ER DEEL

ER 160 BLADZIJDE

S VAN

H. W. AALDES

EA-EDITIE.

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:9

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr K. Fernhout, Baarn; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hockstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringalda, Ermelo; Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris
der Redactie:
Dr C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36090.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Het gebed van den jongen mensch.
III. — Uit de Schrift: Betuig! (Micha 6:3; Joh. 18:23).
— Kerkelijk Leven: Pluriformiteit der kerk en epigonisme.
V. — Lit. en Kunst: Scandinavische romans. III. (Slot).
— Pop.-Wet. Schetsen: Het antwoord uit den Hemel. IV.
— Vragen van geestelijk en zedelijk leven: De heiligmaking. I. — Zielkunde: Christologie en Anthropologie. I.
— Be-trap-te teenen en een passende schoen. — Stemmen uit onze Kerken: Het Javaansche Liederboek op de Synode. — Persschouw. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Het gebed van den jongen mensch.

III.

De verdediging van 't christelijk gebed zou met de beide voorafgaande artikelen beëindigd kunnen worden, indien niet, behalve de genoemde argumenten, een nog langere reeks van andere bezwaren werd aangevoerd, die nu niet uit den natuurwetenschappelijken hoek komen, doch allen een theologisch of religieus karakter dragen.

Daar is allereerst het bezwaar van de onderlinge tegenstrijdigheid der gebeden. Meer dan eens, en ook van meer dan één zijde is opgemerkt, dat bidden hierom niet helpen kan, omdat het ééne gebed, al bij het uitspreken, door het andere opgeheven en vernietigd wordt. In den zomer doet het zich telkens voor, dat de eene boer bidt, dat het mooie, zonnige weer nog wat aanhoudt; terwijl de andere uitziet naar regen. Bij de intrede van den winter hopen de brandstoffenhandelaars op strenge en langdurige koude; terwijl arbeiders in de bouwbedrijven het liefst zien, dat de winter zonder vorst voorbijgaat. Een dokter, die om zijn dagelijksch brood bidt, vraagt, ingewikkeld, dat er veel patienten op zijn spreekuur komen. Maar een christen, die nog gezond is, bidt, dat hij daarbij bewaard mag blijven en dus niet in de handen van den dokter vallen zal. En zoo liggen de voorbeelden van onderlinge tegenstrijdigheid der belangen, en dus ook der gebeden in het leven overal voor het grijpen.

Vooral de laatste wereldoorlog heeft aan dit bezwaar een nog sterker accent gegeven. Toen hebben zoowel de Duitschers als de Engelschen, zoowel de Oostenrijkers als de Franschen gebeden voor de zege van hun wapenen. Maar... welk gebed moest God toen verhooren? Dat van de Duitschers, of dat van de Franschen? Want het was toch onmogelijk, dat Hij den zin van allen kon doen en ieders gebed verhooren! En een zekere bekendheid heeft toen het verhaal van het meisje gekregen, dat bij het naar bed gaan haar avondgebedje deed en ook voor vader bad, die in den oorlog was, en den lieven Heer vroeg, of Hij vader weer behouden thuis wilde brengen en het vaderland zegenen. Maar toen ze opstond, vroeg ze, kinderlijk onschuldig, en juist daarom zoo ontdekkend: moeder, bidden de kinderen in de andere landen nu 's avonds tot een anderen lieven Heer?

Daar is voorts 't bezwaar van de grootheid Gods en de kleinheid van den mensch. God zou veel te groot en te majestueus zijn, om zich te kunnen inlaten met al de particuliere en vaak onbeduidende belangen der menschen. Gij hebt — zoo wordt ons gezegd — nog veel te kinderlijke en primitieve voorstellingen reeds van het heelal, en hoeveel te meer dan van God; en daarom verbeeldt gij u, dat God zich met uw gebed bemoeien zou. Maar slaat eens de oogen naar boven. Denkt het u eens goed in: minstens 47.000 miljoen sterren. ¹⁾ Bijna 25 keer meer sterren dan menschen. En onder die sterren hemellichamen, vele en vele malen grooter dan onze aarde. En die God, die over dat onoverzienbare getal werelden Zijn oog moet laten gaan, zou nog bijzondere aandacht kunnen schenken aan wat op één van die planeten — on nog niet eens de grootste — ja, nader, aan wat

door slechts één mensch op die planeet gedaan of gevraagd wordt? Onmogelijk toch!

Daar is vervolgens het bezwaar in verband met de alwetendheid Gods. Waarom zullen wij bidden? God weet immers alle dingen? Wij kunnen Hem nooit iets verhalen, wat Hij nog niet weet. Zegt niet een van de psalmen: Heere, Gij verstaat van verre mijn gedachten. Als er nog geen woord op mijn tong is, zie, Heere, Gij weet het alles! Heeft de Heere Jezus ons niet gewaarschuwd: Uw Vader weet, dat gij al deze dingen behoeft?

En deze redeneering maakte op de Pelagianen en de Remonstranten zulk een diepen indruk, dat zij, om hietegenover toch nog de redelijkheid van het gebed te kunnen handhaven, de alwetendheid Gods, en met name Zijn voorwetenschap gingen beperken.

Naar hun oordeel heeft God, doordat Hij den mensch naar Zijn beeld schiep, gedeeltelijk afstand gedaan zoowel van Zijn almacht als van Zijn alwetendheid. Als een mensch gaat bidden en daarmee op een bepaalde manier zijn vrijen wil in werking stelt, komt God metterdaad voor een nieuw geval te staan, voor iets, dat Hem voor dezen niet bekend was, en dan wordt Hij daardoor in de noodzakelijkheid gebracht, om zich nog eens te bezinnen, wat Hij nu, in verband met deze nieuwe constellatie, zal doen. ²⁾

Na verwant aan dit laatste bezwaar is dat in verband met de onveranderlijkheid Gods. Zal, zegt men, ons gebed zin hebben, en zal er reële gebedsverhooring plaats hebben, dan moet God als antwoord op ons gebed iets doen, dat anders niet geschied zou zijn. En juist dit is onmogelijk. In God valt immers geen verandering of schaduw van omkeering. Hij bestuurt alle dingen naar een gemaakt plan en overeenkomstig vaste wetten. Hij heeft van eeuwigheid in Zijn raad al vastgelegd, wat onfeilbaar geschieden moet. Wat zullen wij dan nog bidden? Is het niet beter, of om het geheel na te laten; of, indien wij het toch doen, om het voorbeeld van Rousseau na te volgen, die zeide: Ik dank wel, maar ik bid niet. Waarom zal ik God vragen, dat Hij terwille van mij de vaste orde der dingen verstoren zal?

Eindelijk noem ik nog — andere bezwaren voorbijgaand — dat, ontleend aan de gebedsverhooring. Het is vooral dit, dat zich in de praktijk van het leven telkens voordoet. Hoe dikwijls kunt ge niet menschen ontmoeten, die u verzekeren, dat zij vroeger wel aan den godsdienst deden, en naar de kerk gingen en toen ook baden, maar dat zij dit thans niet meer doen en zelfs heelmaal niet meer in God gelooven; en dat het bij hen hierom zoo ver gekomen is, omdat hun gebeden niet verhoord zijn. Zij hadden God gevraagd om de genezing van hun kind of het herstel van hun vrouw. Doch niettegenstaande zij in die spannende dagen herhaaldelijk gebeden hebben, werd kind of vrouw toch weggenomen. En nu zij dit negatieve resultaat hebben opgedaan, zijn zij geestelijke stakers geworden en hebben zij het gebedswerk voor altoos neergelegd.

Het valt niet te ontkennen, dat er onder deze nieuwe reeks van bezwaren zijn, die ons sterker toespreken dan die, welke wij den vorigen keer aanhoorden; en dat er zelfs onder gevonden worden, die ons als een aanklacht in de ooren klinken en waarbij ons geweten ons begint te beschuldigen.

Want het is — om maar aanstonds met het argument van de onderlinge tegenstrijdigheid te beginnen — maar al te droef waar, dat wij, menschen, het leven zoo uit elkaar gescheurd hebben, en meermalen zulke onmogelijke toestanden schepden, dat zelfs de gebeden der christenen tegen elkander in vloeden.

Maar al willen wij aan den eenen kant deze verootmoedigende boodschap in haar volle scherpte tot ons laten ingaan en het ons daardoor laten ontdekken, welke slechte bidders wij nog zijn; dit sluit anderzijds toch niet in, dat wij de heele

zaak van het gebed zelf zouden moeten prijs geven.

Want al spreken onze gebeden elkander vaak tegen, toch is het heelemaal niet noodzakelijk, dat zij dit doen. 't Is ook niet noodzakelijk in zulk een tegenstrijdig geval als een oorlogstoestand is. Zelfs mag uitgesproken, dat de gebeden der christenen eigenlijk nooit met elkaar in disharmonie zijn; mits het natuurlijk slechts gebeden, en niet wat anders zijn. Indien wij, echt zelfzuchtig, in ons gebed enkel bedacht zouden zijn op eigen voordeel, of de eer van eigen vaderland, dan schreeuwt uw gebed tegen het mijne in, of omgekeerd. Maar laten wij dan tegelijk goed inzien, dat deze disharmonie haar oorzaak heeft in het feit, dat wij juist niet gebeden, doch wat zelfzuchtige wenschen in de richting van den hemel geadresseerd hebben. Maar naar mate ik meer echt bid — dat is: naar mate ik meer zoek naar de volbrenging van Gods wil en de uitvoering van Zijn raad, naar die mate wordt ook de rivaliteit tusschen uw en mijn gebed opgeheven en kunnen zelfs in oorlogstijd de gebeden der kinderen Gods uit het ééne land samenstemmen met die uit het andere.

Daarbij is het een zeer ernstige fout van het bezwaar der onderlinge tegenstrijdigheid, dat het slechts op één moment let en al het andere, dat er ook is, niet tellt. Het wijst wel op den oorsprong van het gebed; maar het vervolgt niet de verdere geschiedenis ervan, totdat het bij God aangekomen en door Hem aangenomen is. Het meet wel breed uit, wat hier beneden door ons misdaan wordt; maar het zwijgt totaal over wat boven door Christus wordt verricht. Want de heele hooge priesterlijke bediening van den Heere Jezus in het hemelsche heiligtom wordt uitgeschaald en zoo radicaal genegeerd, alsof dit zelfs niet bestaat.

En toch is het pas door Zijn priesterlijke bediening voor het aangezicht des Vaders, dat onze gebeden tot God komen en Hem aangenaam worden gemaakt. En deze priesterlijke tussenkomst dient ook, om de eenzijdigheden en tegenstrijdigheden uit onze gebeden weg te nemen en ze als één smeeking uit te spreken in Gods oor. ³⁾

En als onze gebeden zoo tot God komen, dan zijn het ook ten laatste en ten diepste niet de gebeden, die het doen. De voorstelling van het argument der onderlinge tegenstrijdigheid, alsof het effect van onze gebeden afhangt van hun mindere of meerdere volmaaktheid en onderlinge eenstemmigheid, is de Pelagiaansche, Roomsche en Remonstrantsche idee, die lijnrecht tegen de Schrift ingaat. Maar de bijbel leert ons, dat het in laatste instantie niet de verdienstelijkheid van ons gebed, maar het welbehagen Gods is, of — en zoo ja, op welke wijze onze gebeden verhoord zullen worden. En dit welbehagen Gods wordt gelukkig ook niet te niet gedaan door de tegenstrijdigheden, die wij al te schuldig in onze gebeden innemen.

Op den weg naar de binnenkamer behoeft ook het feit van Gods grootheid en onze kleinheid geen hinderpaal te zijn. Het kan grif toegegeven: vergeleken met de mateloze ruimte buiten onze aarde, en met de talloze werelden in die ruimte, zijn wij minder dan niet, en zouden wij geneigd zijn om te meenen, dat God Zich hierom met ons niet kan inlaten. Maar de Schrift predikt ons aldus niet. Haar logica beredeneert het vlak anders. Jesaja b.v. wijst ook naar het ontelbaar heir der sterren heen. Doch als hij dit gedaan heeft, concludeert hij niet: en dus o, Israël, kan God zich met u niet inlaten; maar keert hij het vlak om en vraagt: als uw God al dat heir voortbrengt en ze met name roept, waarom zegt gij dan o Jacob en spreekt gij, o Israël: Mijn weg is voor den Heere verborgen en mijn recht gaat aan mijn God voorbij?

¹⁾ Dr H. Bavinck, Geref. Dogmatiek IIIe 546; Dr A. Kuyper, Dictaten-Dogmatiek, III, locus de Christo (partertia) 151; Dr H. H. Meeter, The heaven by high priesthood of Christ, diss. V. U. 1916, 185—186.

²⁾ A. de Graaf, Algemeene Geologie, 200.

³⁾ Zie hierover ook Dr D. J. Keet, t. a. p. 179 v. v.

Naar bijbelsche opvatting bestaat Gods grootheid ook hierin, dat Hij niet alleen met het groote, maar ook met het kleine zich bemoeit. God is niet zóó klein of neuterig, doch zóó groot, dat Hij zelfs het gepiep van de jonge raven hoort.

Zelfs kunnen wij verder gaan en dezen regel opstellen: naar mate iemand in kennis en wetenschap lager staat, des te minder bijzonderheden hij ziet. Maar omgekeerd, naar mate iemand in wetenschap en bekwaamheid hooger staat, zal hij meer belangstelling hebben zoowel voor het geheel als voor alle onderdeelen en zelfs de geringste bijzonderheden in het geheel.

Dr H. E. Fosdick geeft ergens het voorbeeld van den bibliothecaris⁴⁾. Wanneer wij als leken een bibliotheek binnen komen, zien wij niets dan een geweldige massa boeken: planken en kasten naast en boven elkaar, in 't midden waarvan we geen weg weten en waarvan iedere rij ons even veel of even weinig zegt. Maar laat straks de bibliothecaris komen! Hij ziet diezelfde bibliotheek heel anders. Hij weet in de boekenmassa allerlei onderscheidingen en bijzonderheden. Hij kent ze stuk voor stuk en exemplaar voor exemplaar. En als nog later de vakman komt, bezielt hij dezelfde bibliotheek met nog weer andere oogen. Hij weet ook den uitgever en den inhoud van elk boek en kent de waarde er van voor de letterkunde of de wetenschap. Door zijn nog rijkere kennis heeft hij des te meer oog voor de bijzonderheden.

En dit gaat in veel hooger zin door voor den God onzer gebeden. Omdat Zijn verstand niet slechts veel, doch alles-omvattend is, is Hij ook tot in de kleinste bijzonderheden met Zijn schepping op de hoogte. Hij is niet enkel de God des heelals. Hij is ook niet alleen de God der aarde. Hij is zelfs niet enkel de God van Israël. Maar Hij is ook de God van Abraham, Izaak en Jacob, of de God der afzonderlijke personen. Hij is zelfs de God van Bethel en Pniël, dus de God van de afzonderlijke gebeurtenissen in het leven der enkele personen⁵⁾. Zóó groot is God.

En zelfs gaat in deze alles-omvattende kennis Gods, waarop Fosdick sterken nadruk legt, Zijn verhouding tot de wereld niet op. Hij is niet de Alles-wetende; ook niet alleen de Al-wetende; maar Hij is vóór alle dingen de Souverein. Hij heeft eerst alle schepselen, groot en klein, gedacht; en ze toen gebracht. En zou het nu Zijn macht te boven gaan, ze allen te onderhouden en Zich met hen in te laten? Indien dit waar was, zou Hij de Souverein niet meer zijn.

En zeker, tegenover dezen majestueuzen God zijn wij slechts klein. Maar als wij nu meenen zouden, dat Hij om deze kleinheid zich met onze gebeden niet bemoeien kan, begaan wij, wat ons zelf aangaat, de fout, dat wij den omvang der schepselen met hun waarde vereenzelvigen⁶⁾. En toch zijn deze twee niet gelijk. Iets kan zeer omvangrijk en zwaar zijn en toch weinig of geen waarde bezitten; en omgekeerd kan iets in omvang zeer klein en voor u toch een schat wezen, waarvoor ge alles over hebt en waarvan ge uw oog haast niet afhouden kunt. In haar huis als een paleis, met kamers als zalen, en met zijn vele zware meubelen heeft toch de moeder-bewoonster voor niets zoozeer oog als voor haar kindje, dat voor enkele weken geboren werd en dat op een klein plekje boven in de wieg ligt te slapen. En waar nu, naar het welbehagen des Vaders, de christen Gods uitverkoren kind is, zou daar Zijn oor niet wezen tot ons geroep⁷⁾?

E. D. KRAAN.

⁴⁾ Het gebed, 85 v. v.

⁵⁾ Hoewel deze gedachte in de genoemde benamingen Gods niet uitsluitend en zelfs niet allereerst ligt uitgesproken, lijkt het mij toch wel geoorloofd, haar er uit af te leiden.

⁶⁾ Fosdick, t. a. p. 83 v. v.

⁷⁾ Dr H. H. Kuyper, De Aarde het Middelpunt van het Heelal 1—3.

UIT DE SCHRIFT

Betuig!

Betuig tegen Mij.
Micha 6:3.
Betuig van het kwade.
Joh. 18:23.

Toen Micha profeteerde, heeft hij eens het geweldige, de rechts-verbintenis van Gods genade-verbond hierin doen zien, dat God Jahwe een twistgeding, een rechtsgeding, opent tegen Zijn volk. Dat volk heeft veel of hem tegen; maar het meent, dat dit iets-op-God-tegen-hebben alles en nog wat is, behalve een punt-van-een-rechtsgeding.

Daarom komt nu de Heere zelf, en zegt: Ik mijnerzijds, Ik maak van uw gemompelde bezwaren een rechts-zaak; ik dwing u, ik beveel u: betuig tegen Mij.

Dat zijn dingen, die een vervulling vinden in het Nieuwe Testament.

Micha zag een proces van Jahwe tegen Zijn volk.

Johannes teekent een proces van 't volk tegen... Jezus van Nazareth. Maar Johannes weet, dat dat eigenlijk een proces is tegen Gods Zoon. Een proces tegen God.

En in dat proces nu wil niemand recht zeggen, wat men tegen Jezus, tegen God heeft. Zijn woorden weerleggen kan men niet. Men is het alleen er over eens: Hij doet het volk moeite aan (vgl. Micha); hij brengt het niet de rust, die men hegeert.

En zie, nu vraagt Jezus, nu beveelt God:
Roep de menschen van de straat.
Roep de massa.
Roep hen, die Mij hoorden.

Het volk betuige tegen Mij.
En als de rechter dan dat volk niet roept, doch één uit dat volk slaat Jezus in 't gezicht, dan neemt Hij dezen man, en zegt: indien ik kwalijk (in mijn leer) gesproken heb, betuig dan tegen Mij.
Zoo roept Hij om getuigen tegen Hem.

Opdat Hij zich rechtvaardige naar het verbond. Want door het verbond alleen kan God zoover gaan dalen, dat Hij zich rechtvaardigen wil, officieel, in rechts-verband, tegen onze bedenkingen.

Betuig tegen Mij!
Dat beveelt Hij ook aan ieder, die heden klagen mocht over Hem of over Zijne wegen.

En in dien oproep stort Zijn liefde haar verbondstraal: och, of gij nog den mond wildet openen, voor een rechts-spreuk; ik zou ze in het rechts-verband weerleggen, spreekt de Heere, die de wet en 't recht gesteld heeft.

Betuig!
Want wat in 't diepste hart leeft, dat is juist het allerbelangrijkste... in 't verbond. Juist dat is daar een oorzaak van formeel proces.

Betuig tegen Mij... o welk een liefde... K. S.

KERKELUK LEVEN

Pluriformiteit der kerk en epigonisme. (V.)

We hebben thans te komen tot wat Prof. Hepp voorts nog omtrent Calvijn opmerkt. We volgen hem op den voet, en gaan dus thans na, wat Prof. Hepp dan meent te kunnen aanvoeren uit datgene, wat NA den (ons overigens fictief gebleken) gedachtenstreep ligt, dien Prof. Hepp in Calvijn's Institutie (IV, 1) getrokken zag tusschen § 8 en § 9.

Volgens Prof. Hepp wordt „de leer van de pluriformiteit van de kerk” „reeds aangetroffen” bij Calvijn; „de gedachte zelf wordt door hem (niet) ondubbelzinnig voorgestaan” (132).

Blijkens Prof. Hepp's eigen omschrijving van de pluriformiteitsgedachte wordt hier dus door Prof. Hepp beweerd, dat bij Calvijn de gedachte wordt voorgestaan, dat er naast die, waartoe wij zelf behooren, nog andere ware kerken moeten kunnen bestaan, niet alleen in China en Japan, maar ook in onze eigen woonplaats. Volgens Prof. Hepp komt Calvijn's standpunt hierop neer:

a) de geïnstitueerde kerk is allereerst¹⁾ ecclesia generalis (d.w.z. algemeene kerk, vergaderd, bl. 132, uit alle volken, verstrooid over verschillende plaatsen, maar die in één en dezelfde waarheid der Goddelijke leer overeenstemt en door den band van dezelfde religie vereenigd). Zij is kenbaar aan bediening van Woord en Sacrament.

b) Naast h á á r²⁾ kan geen ware kerk bestaan.

c) Anders staat het met de singulae ecclesiae (de „enkele of afzonderlijke kerken, die volgens Prof. Hepp voor Calvijn's besef ook in meervoudig getal (kunnen) VOORKOMEN IN STEDEN EN DORPEN) (bl. 132). Tusschen deze bestaat, aldus Calvijn volgens Prof. Hepp, verschil in plaats, maar soms ook „in opvatting der leer” (opvatting!). ELKE singula ecclesia (in stad of dorp dus, K. S.) waarin de HOOFDwaarheden der Schrift worden gepredikt, al moge zij in andere afwijken, en de Sacramenten worden uitgereikt, MOET ALS EEN WARE KERK WORDEN ERKEND. Aldus Calvijn, naar Prof. Hepp.

Voorloopig laten we het eens hierbij.

We behoeven dus niet te twifelen aan Prof. Hepp's bedoeling. Hij zegt ten overvloede, dat Calvijn natuurlijk wel wist, dat op een en dezelfde plaats soms meer dan één vergadering zich als kerk presenteerde. „Daarvoor”, — aldus weer Prof. Hepp — „maakte hij (Calvijn) echter geen voorbehoud. Hij (Calvijn) zegt niet: op één plaats kan slechts één singula ecclesia (enkele kerk, afzonderlijke kerk, zie onder c) de ware zijn. Neen, elke kerk, die aan de zoeven genoemde voorwaarden voldoet, is als een ware kerk te beschouwen.

Op deze duidelijke wijze teekent Prof. Hepp het standpunt van Calvijn. Misverstand omtrent Prof. Hepp's bedoeling is hier uitgesloten.

Nu voelt ieder onmiddellijk, dat hier het heele betoog onherroepelijk zou gebroken zijn, als kon aangetoond worden, dat Calvijn met die „singulae ecclesiae” (enkele, afzonderlijke kerken) iets anders bedoelt, althans kan bedoelen, dan Prof. Hepp er onder verstaat.

Volgens Prof. Hepp zijn het immers geen kerken, in een bepaald land, die een eigen historie hebben, die in die eigen historie natuurlijk een weerspiegeling vertoonen van de geschiedenis van heel het volk, waarin ze een plaats vonden, doch heel bepaald kerken in STEDEN OF DORPEN, en dan nader in zulke steden of dorpen zelfs, waar binnen de grenzen van één burgerlijke gemeente naast de één ook de andere kerk zich als de ware presentieert. Waar dus het één plaatselijke instituut het andere tegenspreekt, uitsluit, en weigert, zich daarmee te laten „begrijpen” onder één universeel kerkverband. Ook MET DIE WEIGERING ALS GEGEVEN FEIT VOOR OOGEN wil toch maar Calvijn — altijd volgens Prof. Hepp — beweren: 'tis daar in dat plaatselijk instituut telkens weer afzonderlijk een ware kerk, als ze maar naar de hoofdzak Gods Woord predikt, en de sacramenten uitreikt.

Maar hoe kan Prof. Hepp zoo iets uit de door hem bedoelde plaats van Calvijn lezen?

Het is mij een raadsel, als ik hier aan ernstig werk heb te denken.

Blijkbaar heeft Prof. Hepp het oog op de plaats uit de Institutie: IV, 1, 9.

Voor het gemak van onze lezers zal ik de passage, waarover het loopt, hier opnemen in de uitsnemende vertaling van Prof. Sizoo:

„Op geen enkele wijze moeten we eraan twifelen, dat overal, waar we zien, dat Gods Woord zuiver gepredikt en aangehoord wordt, en de sacramenten naar Christus' instelling bediend worden, een kerk van God is; aangezien zijn belofte niet kan bedriegen: „waar twee of drie vergaderd zijn in mijnen naam, daar ben ik in het midden van hen” (Matth. 18:20). Maar opdat we de hoofdsom van deze zaak duidelijk mogen begrijpen, moeten we als het ware langs deze trappen voortgaan: dat de algemeene kerk is een uit allerlei volkeren verzamelde menigte, die, verspreid en verstrooid door plaatselijken afstand, toch tot één waarheid der Goddelijke leer saamstemt, en door den band van denzelfden godsdienst verbonden is.” Dat onder deze algemeene kerk de kerken afzonderlijk, die over de steden en dorpen naar den eisch der menschenlijke noodzakelijkheid verdeeld zijn, zoo vervat zijn, dat ieder van haar met recht den naam en het gezag der kerk bezit: en dat de menschen...”

Ja, wacht even, roep ik me zelf toe, overzie eens even den stand van zaken.

Tot zoover — d.w.z. tot en met het woord „bezi” — citeert Prof. Hepp, blz. 132, Calvijn.

Doet hij het goed?

Het spijt me, dat ik op die vraag ontkennend antwoorden moet. Prof. Hepp geeft Calvijn's meening hier onjuist weer, en dat wel net precies op het hier in geding zijnde kardinale punt.

Bewijzen?

Men oordeele zelf.

A) Een eerste onnauwkeurigheid van Prof. Hepp sloop binnen in den laatsten zin; daarom hield ik daar ook even op met citeren. Prof. Sizoo vertaalt terecht: dat de kerken afzonderlijk over steden en dorpen VERDEELD zijn. Natuurlijk, want er staat in het latijn: „DISPOSITAS”. Maar Prof. Hepp maakt er in het studentenalmanak-artikel van: dat die kerken afzonderlijk a) terwille van menschenlijke noodzakelijkheid OPPERICHT zijn, b) dat ze — Prof. Hepp gebruikt hier een nieuwen volzin — voorkomen in steden en dorpen. Hier maakt Prof. Hepp een dubbele fout. En alleen, wie geen oog heeft voor de fijnheid van het puntje van dit debat kan beweren, dat we hier spijkers op laag water zoeken. De dubbele fout van Prof. Hepp ligt hierin:

a) hij verbindt de woorden „terwille van menschenlijke noodzakelijkheid” (vert. Hepp) of: „naar den eisch der menschenlijke noodzakelijkheid” (vertaling Sizoo) op totaal verkeerde wijze. Prof. Hepp beweert, dat die noodzaak, die menschenlijke noodzaak, ertoe leidt, verschillende kerken OP TE RICHTEN; en men weet, uit het bovenstaande, dat hij daarmee nadrukkelijk denkt aan de in onze „gezegende” tijden zich voordoende werkelijkheid, dat in één stad of dorp plus minus zes of zeven, of nog meer ware kerken „opgericht” zijn; hier in Kampen wandel ik zoo dagelijks tusschen al die „opgerichte” kerken. Leest men het zoo, dan krijgt men dus den indruk, alsof Calvijn zegt, wijs en nuchter, en des reformeerens op dit punt zoo'n beetje uit ervaring moe: zeg daar nu maar geen kwaad meer van, dat er zooveel kerken in een stad of dorp opgericht zijn, want zoo gaat het nu eenmaal, dat ligt nu eenmaal in de lijn van het leven, daar is nu toch een keer niets aan te doen; daarin komt de rijkdom, of zoo, althans de onderscheiden aanleg, en opvatting van de menschen uit. Inderdaad, als Calvijn beweerde, dat het een menschenlijke noodzaak was, dat in één stad of dorp verschillende enkele kerken OPPERICHT werden, dan zou het er voor de „epigonistische”

¹⁾ De fransche uitgave voegt hier iets tusschen: „quelque diversité de nation qu'il y ait, ou distance de region”. Hier is in deze algemeene kerk alleen geografisch verschil, wat van betekenis is voor hetgeen hieronder volgt.

²⁾ Dit „allereerst” is onjuist; zie wat ik hieronder zeggen zal over „jta” en in verband daarmee.

³⁾ Spatieering van mij. K. S.

Reformatie het door uitzien. niet uit. epigoon, mensche breken i (Corp. Re taalt, of Heel rus als hij s mensche „komen w heeft bij en niet o dat is b een bijk het is schelijke dorpen e kerken. I gens Calv ten dus, kerken, e van kerk b) De Hepp he niet goed kele, afzo catim pr sitae”, d. en dorpe zakelijke ja, maar elkaar v ware, alt tikje min minder z leen moe tot-kerk- ze zijn v grafisc stelvee liggen n Prof. He Ref. ma dubbele zaak”, di heet te vo dat „opri er staat zijn GED telkens e les Eglise et village. B) Dit in mijn e hiermee geeft, die wel dwing op één d broek, ve OPPERIC ken, ma ze toch c ecclesia Prof. He te lezen, „gegevens stituit de hangen, seerde „m ken in ée wjl nood blijven za blijven ha waarmee bestaande kende en beconcur institu overge algemeene één is in niet in Maar C Want „kerken” geogra niets ui geven co Integen dat woo Hepp — trant — Calvijn zo dat die enkele ke meene ke Dat pas in die Want s steden e fisch u instituut künne zoodra he heid tot prof. He en met

Maar hoe kan Prof. Hepp zoo iets uit de door hem bedoelde plaats van Calvijn lezen?

Het is mij een raadsel, als ik hier aan ernstig werk heb te denken.

Blijkbaar heeft Prof. Hepp het oog op de plaats uit de Institutie: IV, 1, 9.

Voor het gemak van onze lezers zal ik de passage, waarover het loopt, hier opnemen in de uitsnemende vertaling van Prof. Sizoo:

„Op geen enkele wijze moeten we eraan twifelen, dat overal, waar we zien, dat Gods Woord zuiver gepredikt en aangehoord wordt, en de sacramenten naar Christus' instelling bediend worden, een kerk van God is; aangezien zijn belofte niet kan bedriegen: „waar twee of drie vergaderd zijn in mijnen naam, daar ben ik in het midden van hen” (Matth. 18:20). Maar opdat we de hoofdsom van deze zaak duidelijk mogen begrijpen, moeten we als het ware langs deze trappen voortgaan: dat de algemeene kerk is een uit allerlei volkeren verzamelde menigte, die, verspreid en verstrooid door plaatselijken afstand, toch tot één waarheid der Goddelijke leer saamstemt, en door den band van denzelfden godsdienst verbonden is.” Dat onder deze algemeene kerk de kerken afzonderlijk, die over de steden en dorpen naar den eisch der menschenlijke noodzakelijkheid verdeeld zijn, zoo vervat zijn, dat ieder van haar met recht den naam en het gezag der kerk bezit: en dat de menschen...”

Ja, wacht even, roep ik me zelf toe, overzie eens even den stand van zaken.

Tot zoover — d.w.z. tot en met het woord „bezi” — citeert Prof. Hepp, blz. 132, Calvijn.

Doet hij het goed?

Het spijt me, dat ik op die vraag ontkennend antwoorden moet. Prof. Hepp geeft Calvijn's meening hier onjuist weer, en dat wel net precies op het hier in geding zijnde kardinale punt.

Bewijzen?

Men oordeele zelf.

A) Een eerste onnauwkeurigheid van Prof. Hepp sloop binnen in den laatsten zin; daarom hield ik daar ook even op met citeren. Prof. Sizoo vertaalt terecht: dat de kerken afzonderlijk over steden en dorpen VERDEELD zijn. Natuurlijk, want er staat in het latijn: „DISPOSITAS”. Maar Prof. Hepp maakt er in het studentenalmanak-artikel van: dat die kerken afzonderlijk a) terwille van menschenlijke noodzakelijkheid OPPERICHT zijn, b) dat ze — Prof. Hepp gebruikt hier een nieuwen volzin — voorkomen in steden en dorpen. Hier maakt Prof. Hepp een dubbele fout. En alleen, wie geen oog heeft voor de fijnheid van het puntje van dit debat kan beweren, dat we hier spijkers op laag water zoeken. De dubbele fout van Prof. Hepp ligt hierin:

a) hij verbindt de woorden „terwille van menschenlijke noodzakelijkheid” (vert. Hepp) of: „naar den eisch der menschenlijke noodzakelijkheid” (vertaling Sizoo) op totaal verkeerde wijze. Prof. Hepp beweert, dat die noodzaak, die menschenlijke noodzaak, ertoe leidt, verschillende kerken OP TE RICHTEN; en men weet, uit het bovenstaande, dat hij daarmee nadrukkelijk denkt aan de in onze „gezegende” tijden zich voordoende werkelijkheid, dat in één stad of dorp plus minus zes of zeven, of nog meer ware kerken „opgericht” zijn; hier in Kampen wandel ik zoo dagelijks tusschen al die „opgerichte” kerken. Leest men het zoo, dan krijgt men dus den indruk, alsof Calvijn zegt, wijs en nuchter, en des reformeerens op dit punt zoo'n beetje uit ervaring moe: zeg daar nu maar geen kwaad meer van, dat er zooveel kerken in een stad of dorp opgericht zijn, want zoo gaat het nu eenmaal, dat ligt nu eenmaal in de lijn van het leven, daar is nu toch een keer niets aan te doen; daarin komt de rijkdom, of zoo, althans de onderscheiden aanleg, en opvatting van de menschen uit. Inderdaad, als Calvijn beweerde, dat het een menschenlijke noodzaak was, dat in één stad of dorp verschillende enkele kerken OPPERICHT werden, dan zou het er voor de „epigonistische”

¹⁾ De fransche uitgave voegt hier iets tusschen: „quelque diversité de nation qu'il y ait, ou distance de region”. Hier is in deze algemeene kerk alleen geografisch verschil, wat van betekenis is voor hetgeen hieronder volgt.

²⁾ Dit „allereerst” is onjuist; zie wat ik hieronder zeggen zal over „jta” en in verband daarmee.

³⁾ Spatieering van mij. K. S.